

İKİNCİ QARABAĞ MÜHARİBƏSİ VƏ ANTİTERROR ƏMƏLİYYATLARI TÜRKİYƏ MƏDİASINDA

siy.e.ü.f.d. Qaşqay Ramazanov

<https://orcid.org/0009-0001-6438-25-33>

Milli Müdafiə Universitetinin Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutu

ziyeddinoglu@gmail.com

Xülasə. Məqalədə İkinci Qarabağ müharibəsinə, habelə postmüharibə dövründə aparılan antiterror əməliyyatlarına, o cümlədən 2023-cü ilin sentyabrında həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirlərinə Türkiyə mediasının münasibəti, informasiya müharibəsində Azərbaycana verdiyi dəstək geniş şəkildə araşdırılmışdır. Tədqiqat zamanı Türkiyə mətbuatında dərc olunan xəbər, məqalə, müsahibə, reportaj, şərh, analitik yazı, habelə televiziya kanalları və digər KİV-də Azərbaycanın öz ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün apardığı mübarizə barədə informasiyaların məzmunu, təsir dairəsi və əhəmiyyəti tədqiq olunmuşdur. Araşdırma zamanı müəyyən edilmişdir ki, 44 gün ərzində həm Türkiyə mediasının Azərbaycanda akkreditə olunmuş təmsilçiləri, həm də Türkiyədə və digər xarici ölkələrdə olan əməkdaşları müharibənin gedişini müşahidə etməklə qalmamış, açıq şəkildə münasibətlərini bildirmiş, münaqişə ilə bağlı mövqə öyrənmiş, hətta yaxın tarixə ekskurs edərək, yüzlərlə materiallar hazırlayıb yayımlamışlar. Tədqiqatda həmin fəaliyyətin əsas məqamlarını əhatə etməklə ümumi mənzərənin təsvirinə cəhd edilmişdir. Məqalədə II Qarabağ müharibəsinin əvvəlindən Ermənistan silahlı qüvvələrinin mülki əhaliyə qarşı törətdiyi cinayətlərə, eyni zamanda Vətən müharibəsində Azərbaycanın tarixi qələbəsinə, dövlətimizin suverenliyi və ərazi bütövlüyünün tam təmin edilməsi məqsədilə 2023-cü ilin sentyabrında Azərbaycan Ordusu tərəfindən aparılan lokal xarakterli antiterror tədbirlərinə Türkiyə mediasının ümumi yanaşmasının təhlil olunması öz əksini tapmışdır.

Tədqiqatın sonunda belə bir nəticəyə gəlinmişdir ki, fərqli ideoloji xəttə xidmət edən media orqanları, hətta xarici ölkə kütləvi informasiya vasitələrinin Türkiyədəki filialı (xidməti) kimi fəaliyyət göstərən media qurumları, eyni zamanda təmsilçiləri əksər hallarda Vətən müharibəsində Azərbaycanın haqlı olaraq ərazi bütövlüyünü təmin etmək üçün özünün işğal olunmuş ərazilərində hərbi əməliyyatlar apardığını nəinki ölkə ictimaiyyətinə, bütün dünyaya yaymaqla mühüm işlər görmüşlər.

Açar sözlər: antiterror tədbirləri, informasiya müharibəsi, humanitar atəşkəs, hərbi əməliyyat, qanunsuz rejim, qeyri-qanuni silahlı birləşmələr, media qurumları

Giriş

2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan və Azərbaycan xalqının mütləq həmrəylik və birlik nümayiş etdirdiyi 44 günlük Vətən müharibəsinə ölkə xaricində fəaliyyət göstərən hərbi-siyasi dairələrin və medianın münasibəti birmənalı olmayıb. Ermənistan başda olmaqla, xüsusilə bəzi yaxın və uzaq xarici ölkələrin mediasında baş verənlər qeyri-obyektiv işıqlandırılır, eyni zamanda münaqişənin tarixi kökləri və səbəbləri barədə yanıltıcı məlumatlar yayılırdı. Buna baxmayaraq, ümumən götürəndə əksər ölkələrin mətbuatı və televiziya kanalları, habelə nüfuzlu beynəlxalq media orqanları obyektivlik nümayiş etdirirdi. İnformasiya müharibəsində bu cür mühüm üstünlüyün əldə edilməsinin Azərbaycan dövlətinin və media orqanlarının 30 ildir beynəlxalq müstəvidə təcavüzkarın öz adı ilə çağırılması yönündə ardıcıl fəaliyyətinin nəticəsi olduğunu inkar etmək olmaz. Həmin prosesdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin beynəlxalq media orqanlarına çoxsaylı müsahibələri də mühüm töhfə vermişdir. Azərbaycanın illərdir yürütdüyü siyasətə Türkiyə Respublikasının media orqanlarının II Qarabağ müharibəsi dövründə informasiya dəstəyi verməsi bu baxımdan, xüsusilə aktualıq kəsb edir.

Bu araşdırmada qaşıya qoyulan əsas məqsəd 44 günlük Vətən müharibəsi və postmüharibə dövründə ərazi bütövlüyümüzün təmin olunması istiqamətində aparılan antiterror əməliyyatları zamanı Türkiyə media orqanlarının münasibətinin tədqiq olunmasıdır.

Tədqiqatda həm siyasi, həm də digər cəhətlərdən rəngarəngliyi ilə seçilən Türkiyə Cümhuriyyəti mediasının II Qarabağ müharibəsinə yanaşması, onun ictimaiyyətə necə çatdırılması müqayisəli təhlil, müşahidə və analiz metodları ilə araşdırılır.

44 günlük Vətən müharibəsinin başlanmasına Türkiyə mediasının ümumi yanaşması

44 günlük Vətən müharibəsi dövründə Türkiyə mediası Azərbaycanın öz torpaqlarının azad edilməsi yönündə hərbi əməliyyatlara tam siyasi dəstək göstərən Türkiyə Respublikasının rəhbərliyi ilə sinxron şəkildə fəaliyyəti ilə seçilirdi. Qardaş ölkənin müharibə jurnalistikası sahəsindəki peşəkar müxbir və reportyorları informasiya cəbhəsində azərbaycanlı media təmsilçiləri ilə bərabər çox ağır və məsuliyyətli işin öhdəsindən uğurla gəldilər. Bəzi hallarda Azərbaycan mediasının xarici auditoriyaya çıxara bilmədiyi xəbərləri mütəmadi olaraq yayan Türkiyə media təmsilçiləri xarici media qurumlarının diqqətini Azərbaycana yönəldə bildilər. Belə ki, müharibə zonasından xəbərlər, habelə raket atəşinə məruz qalan mülki əhəlinin fəryadı, Azərbaycanın haqq səsi, Qarabağ həqiqətləri, Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurları Türkiyə mediası vasitəsilə beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırıldı. 2020-ci il sentyabrın 27-də məhz Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana qarşı hücumu keçməsi, yeni işğalçılıq planı Türkiyə mediasında bu sahənin ekspertləri ilə müzakirəyə çıxarıldı. Eyni zamanda düşmənin növbəti təcavüzü, işğalçı dövlətin təxribatları pisləndi.

Məsələn, “CNN-Türk” telekanalının Ermənistan silahlı qüvvələrinin sentyabrın 27-də səhər saatlarında atəşkəsi yenidən pozaraq cəbhə boyu ərazilərdə təxribat törətməsi nəticəsində müharibənin başlaması barədə xəbəri sürətlə bütün dünyaya yayıldı. Bununla da dünya ictimaiyyətinə savaşın Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən başladıldığı haqqında informasiya verildi [1, s.49].

Türkiyənin aparıcı mətbuat orqanlarından biri olan “Cümhuriyyət” qəzeti 28 sentyabr 2020-ci il tarixli mənsətində “Sərhəddə müharibə” sərəlvhəsi ilə Azərbaycanla Ermənistan arasında müharibə başladığını xəbər verirdi. Böyük şriflərlə verilən xəbərdə müharibənin Türkiyə sərhədi yaxınlığında gətirdiyi vurğulanırdı. “Qafqaz atəşi” sərəlvhəli xəbərdə isə Ermənistanın yaşayış məntəqələrini hədəfə almasından sonra Azərbaycanın 1992-ci ildə işğal olunmuş Qarabağ torpaqlarının azad edilməsi üçün hərbi əməliyyata başladığı bildirilirdi. Verilən mətndə Ermənistanın sözügedən təxribatlarına cavab olaraq hərbi əməliyyatlara başlayan Azərbaycanın haqlı olduğu da xüsusi vurğulanırdı [2, s.98].

“Sabah” qəzeti isə 2020-ci il sentyabrın 28-də “Azərbaycandan işğalçı Ermənistanı sillə” başlığı ilə Azərbaycanla Ermənistan arasında II Qarabağ müharibəsinin başladığını elan etmiş və xəbər sərəlvhəsi böyük şriflərlə verilmişdi. Xəbərdə Ermənistanın işğalçı hərəkətlərinə Azərbaycanın sət reaksiyası qeyd edilirdi: “Azərbaycan kəndlərini ağır artilleriya ilə vuran Ermənistanı dərhal cavab verilib, Qarabağda 30 ildir işğal altında olan 7 kənd geri alınıb”.

“Azərbaycanın əks-hücumu” sərəlvhəsi ilə verilən xəbər məzmununda isə Ermənistan ordusunun ağır bombardmanları nəticəsində Azərbaycan kəndlərində çoxlu sayda mülki şəxs həlak olduğu və yaralandığı bildirilir, Azərbaycan Ordusunun erməni birləşmələrinə məxsus çoxlu sayda hərbi texnika və obyekt məhv etdiyi qeyd olunurdu. Qəzet Ermənistanın hücumlarına qarşı mənfi münasibətini davam etdirərək diqqətini onun işğalçı mövqeyinə yönəldirdi. Xəbərdə daha sona Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli, Qərvənd, Kənd Horadiz, Yuxarı Əbdürrəhmanlı kəndləri ilə Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı və Nüzgar kəndlərinin Azərbaycan Ordusunun nəzarətinə keçdiyi bildirilirdi [2, s.106].

“Sabah” qəzetinin 6 oktyabr tarixli nömrəsində “Zəfərə qədər Azərbaycanın yanında” başlıklı xəbərdə Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycana hərtərəfli dəstək verdiyi və Türkiyənin Azərbaycanın yanında olduğu bildirilir, həmçinin çıxışından bu hissə verilirdi: “*Dünya quldur dövlətlərdən xilas olmalıdır. Bunun üçün biz, yeddi dünya gücünə meydan oxumaq olsa belə, ədalətin tərəfindəyik. Azərbaycan Qarabağı xilas edəndə bu mövqedən çıxış edirik*” [3]. Prezident

R.T.Ərdoğanın çıxışlarından da görünür ki, Türkiyə hökuməti Qarabağ məsələsində qətiyyətlə mövqeyini davam etdirir.

“Cümhuriyyət” qəzetində 2020-ci il oktyabrın 6-da dərc olunan “Rusiyanı müharibəyə cəlb etmək istəyirlər” başlıqlı xəbərdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin açıqlamalarına yer verilib. Xəbərin davamında Azərbaycan Ordusunun Ermənistanın işğalı altında olan Dağlıq Qarabağ xəttində irəliləyərkən ümumilikdə 22 yaşayış məntəqəsini geri aldığı bildirilib və Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurlarından bəhs edilib. Xəbərdə, həmçinin Ermənistanın mülki şəxsləri güllələməklə hərbi cinayətlər törətdiyinə dair Azərbaycanın bəyanatları yer alır [4].

“Haber-Türk” telekanalının müxbiri Fevzi Çakır “Qarabağda PKK terrorçuları Azərbaycan forması geyinib” sərəlvhəli xəbərində qeyd edirdi ki, Azərbaycan Prezidentinin köməkçisi Hikmət Hacıyev məğlub olan Ermənistanın çirkin planını ifşa edib. Ermənistanın öz əsgərlərinə Azərbaycan Ordusuna məxsus hərbi geyim forması geyindirdiyinin əks olunduğu fotosəklə paylaşan H.Hacıyev açıqlamasında bildirib ki, Ermənistan müdafiə nazirinin erməni əsgərlərlə çəkdirdiyi foto Ermənistan müdafiə nazirliyi tərəfindən dərc olunub. Fotoda Ermənistan müdafiə nazirinin yanında əyləşən ayaqyalın erməni əsgərinin əynindəki forma Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin müvafiq qoşun növünün hərbi geyiminə oxşardır. F.Çakır xəbərin davamında qeyd edir ki, erməni əsgərinin formasının Azərbaycanın hərbi geyim forması ilə eyni olması ciddi şübhələr yaradır. Digər tərəfdən, kəşfiyyət mənbələrindən alınan məlumatlara görə, İraq və Suriyada təlim alan onlarca PKK terrorçusunun Ermənistan tərəfindən Şuşaya yerləşdirildiyi öyrənilib. Mənbələr Şuşaya göndərilən PKK terrorçularına Azərbaycan hərbi forması geyindirdiklərini, ermənilərin bu yolla əsl Azərbaycan əsgərlərini çəkdirməyə məqsədi güddüklərini, PKK terrorçuları öldürüldükdən sonra sözügedən terrorçuların guya Suriyadan Azərbaycana gətirilən muzdlular olduğunu iddia edəcəklərinə diqqət çəkib. Halbuki Azərbaycan Ordusuna hərbi əməliyyat zamanı əsir düşən erməni əsgər Albert Mikaelyan PKK terrorçularının Ermənistan tərəfində döyüşdüyünü etiraf edib [5].

“Sabah” qəzetinin 6 oktyabr 2020-ci il tarixli nömrəsinin birinci səhifəsində dərc olunan “Quldur dövlət, Qarabağı tərk et!” başlıqlı xəbərdə Türkiyə dövlət başçısının çıxışlarına yer verilib. Davamlı sülhə nail olmağın yeganə yolunun Ermənistanın işğal etdiyi Azərbaycan torpaqlarının hər qarışını geri qaytarması olduğunu bildiren R.T.Ərdoğan, *“Ermənistanın Qarabağı işğal etməsinə, dinc əhalinin qətləminə kor, kar və lal qalanların münasibəti də ikiüzlülükdür. Bu quldur dövləti (Ermənistan) dəstəkləyənlərə xəbərdarlıq edirəm ki, şərik olduqlarına görə hesab verəcəklər”,* – deyərək bildirib [6].

“Sabah” qəzetinin 5 oktyabr 2020-ci il tarixli sayında gedən “Azərbaycan addım-addım qələbəyə doğru” sərəlvhəli xəbərdə Azərbaycan Ordusunun Qarabağda 10 yaşayış məntəqəsini erməni işğalından azad etdiyi və qələbənin ölkədə şadyanılıqla qeyd olunduğu bildirilib. “Cəbrayıl şəhəri də azad edildi” başlıqlı xəbərin mətnində işğaldan azad edilən 10 yaşayış məntəqəsi arasında kritik əhəmiyyətə malik Madagiz və Cəbrayıl şəhərlərinin olduğu, işğaldan əvvəl adının “Suqovuşan” olan Madagizin adının geri qaytarıldığı vurğulanıb. Qəzet Azərbaycanın hərbi uğurlarına diqqət çəkir, qələbənin yaxın olduğunu vurğulayır. “Mübarizin qisası alındı” sərəlvhəli xəbərdə Qarabağın 70 faizini elektrik enerjisi ilə təmin edən bəndin nəzarətə götürüldüyü, Milli Qəhrəman Mübariz İbrahimovun şəhid olduğu döyüş postunun azad edildiyi və Azərbaycan bayrağının ucaldıldığı, toqquşmalarda 4 erməni tankının sıradan çıxarıldığı, 3 tankın və külli miqdarda sursatın isə ələ keçirildiyi öz əksini tapıb [7].

II Qarabağ müharibəsinin gedişi, Azərbaycan Ordusunun azad etdiyi torpaqlar, düşmənin mülki əhaliyə qarşı törətdiyi terror aktları, Azərbaycan şəhərlərinin raket atəşinə tutulması, azad edilmiş torpaqlarımızda erməni vandalizminin nəticələri və s. Türkiyə mediasının diqqət mərkəzində oldu. Gündəlik televiziya proqramlarında, ictimai-siyasi verilişlərdə ölkənin tanınmış mütəxəssisləri, dövlət və ictimai xadimləri müharibənin gedişini təhlil edərək apardığımız haqq savaşını obyektiv işıqlandırdılar [1, s.50].

Məsələn, fərqli siyasi ideologiyaların təmsilçilərinin himayəsində olan “Cümhuriyyət” qəzeti təkcə 1 – 31 oktyabr tarixləri arasında Azərbaycan – Ermənistan müharibəsi ilə bağlı xəbərlərə mütəmadi olaraq yer verib. Qəzetin birinci səhifəsində gedən xəbərlərin başlıqları belədir: “Qafqazda müharibə”, “AİHM-də də müharibə”, “Moskva gözləmə mövqeyində”, “Moskva ilə fikir ayrılığı”, “Qarabağda

yaşayış məntəqələri hədəfə alınıb”, “Gəncəyə hücum”, “Rusiyanı müharibəyə çəkmək niyyəti”, “Rusiya arada qaldı”, “Yenə mülki şəxslər hədəfə alınıb”, “Humanitar atəşkəsdə mülki şəxslər güllələnib”, “Azərbaycan dinc əhali üçün fəryad edir”, “Naxçıvanı da vurdular”, “Uşaqları vurdular”, “Atəşkəsə yenə də əməl olunmadı”, “İrəvan işğalı rəsmiləşdirməyə çalışır”, “Qarabağa sülhməramlı qüvvə”, “Ermənistan dinc sakinləri güllələdi” və s. [2, s.100].

Qeyd edilənlərdən belə bir nəticə çıxarmaq mümkündür ki, 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə Türkiyənin kütləvi informasiya vasitələri, demək olar ki, hər gün əsas mövzularını Azərbaycanın haqq savaşına həsr etmişlər.

II Qarabağ müharibəsi zamanı Ermənistanın mülki əhaliyə qarşı törətdiyi cinayətlərə Türkiyə mediasının reaksiyası

Birinci Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, İkinci Qarabağ müharibəsi, habelə 2023-cü ilin sentyabrında həyata keçirilən antiterror tədbirləri zamanı Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri beynəlxalq humanitar hüququn bütün prinsip və tələblərinə, müharibə qaydalarına əməl edib. Lakin Ermənistan I Qarabağ müharibəsində olduğu kimi, II Qarabağ müharibəsində də beynəlxalq hüququn heç bir qayda, prinsip və adətlərinə məhəl qoymayıb.

Belə ki, müharibə dövründə Azərbaycanın dinc əhalisinə qarşı Ermənistanın ballistik raketlərdən istifadə etməsi, bu terror aktlarında 98 mülki vətəndaşın qətlə yetirilməsi də Türkiyə mediasının gündəmindən düşmədi. Oktyabrın 4-də “Haber-Türk” televiziya kanalı Ermənistanın Gəncəyə hücum etdiyini, atəşkəs haqqında razılaşmanı kobud şəkildə pozduğunu dünyaya çatdırdı. “CNN-Türk” telekanalı isə Ermənistan ordusunun humanitar atəşkəs haqda razılaşmadan 24 saat keçməmiş Gəncə şəhərinə raketlərlə hücum etməsi, nəticədə 9 nəfər mülki şəxsin həlak olması, 34 nəfərin isə yaralanması barədə məlumatları hadisə yerindən canlı olaraq efirə verdi [1, s.50].

“Ermənistan dinc əhaliyə atəş açır” başlıqlı xəbərin mətnində Türkiyənin “Sabah” qəzetində Azərbaycanın qarşısında tab gətirməyən Ermənistan ordusunun mülki əhalinin üzərinə bomba yağdırdığı, Tərtər, Naftalan və Ağdam rayonlarında səhiyyə ocaqlarını, məktəbləri, uşaq bağçalarını, evləri hədəfə aldığı bildirilirdi. Qəzet bununla yaşayış məntəqələrini və mülki şəxsləri hədəfə alan Ermənistanın ədalətsiz və təcavüzkar davranışına diqqət çəkirdi. Xəbərin davamında Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin cəbhə bölgəsinə getdiyi və yerində vəziyyətə nəzarət etdiyi qeyd olunurdu [6].

5 oktyabr 2020-ci il tarixdə “Cümhuriyyət” qəzetində yayımlanan “Gəncəyə hücum” başlıqlı xəbərdə “Qarabağda münaqişə səngimək bilmir. Azərbaycan Cəbrayılı da işğaldan xilas etdi” ifadələri diqqəti cəlb edirdi. Xəbərin mətnində Azərbaycanın Gəncə şəhərində mülki əhalinin yaşadığı yerlərin raketlərin hədəfi olduğu vurğulanır və “yenidən mülki şəxslər hədəfə alınıb” ifadəsinə yer verilirdi. Gəncəyə hücumda bəzi binalara ciddi ziyan dəydiyi, şəhərin müxtəlif yerlərinə hücumlar nəticəsində 22 nəfərin öldüyü bildirilirdi. Xəbərin təsirini gücləndirmək üçün birinci səhifədə Ermənistanın mülki əhaliyə hücum etməsi faktı vurğulanmaqla yanaşı, müharibə cinayəti hesab edilən hücumun fotoları da verilmişdi [2, s.100].

Həmin qəzetin 12 oktyabr 2020-ci il tarixli sayında “Humanitar atəşkəsdə mülki şəxslərə atəş açılıb” başlıqlı xəbərdə Bakı və İrəvanın Moskvada razılaşdığı humanitar atəşkəsdən 24 saat keçməmiş Ermənistanın Gəncəyə ballistik raket zərbəsi endirdiyi, bunun nəticəsində ən azı 9 mülki şəxsin həyatını itirdiyi, 34 nəfərin yaralandığı yer alırdı. Xəbərdə Azərbaycana qarşı hücumlarla bağlı Türkiyənin beynəlxalq ictimaiyyətə müraciət etməsinin və Ermənistana lazımi xəbərdarlıqlar olunmasının vacibliyi diqqətə çatdırılırdı [8].

Ermənistanın mülki şəxsləri hədəfə alması faktlarını Türkiyənin “TRT-Haber” telekanalı bir çox hallarda canlı yayımlayırdı. “TRT-Haber”in oktyabrın 13-də efirə gedən reportajında atəşkəs haqqında razılığa gəlməsinə baxmayaraq, Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın yaşayış məntəqələrinin günlərdir atəşə tutulduğu xüsusi vurğulanır, Ermənistan silahlı qüvvələrinin humanitar atəşkəs razılaşmasını kobud şəkildə pozması, döyüş bölgəsindən uzaqda yerləşən dinc əhaliyə qarşı cinayətlər törətməsi, Azərbaycan şəhərlərinə raket hücumları barədə geniş məlumat verilirdi [1, s.51].

“Sabah” qəzetinin müxbiri Uğur Yıldırım 30 oktyabr 2020-ci il tarixdə dərc etdiyi “Müharibə cinayətlərinin dəlilləri” başlıqlı məqaləsində Ermənistanın Bərdə şəhərini atəşə tutduğunu, mülki vətəndaşların qətliamını lentə aldığını, yerli xalqın əzab və izzatlarına şahid olduğunu vurğulayırdı. Xəbərin sərlovhəsində və mətnində Ermənistanın mülki əhalini hədəfə alması, mülki azərbaycanlılara hücum edərək hərbi cinayət törətməsi qabarıq şəkildə verilirdi [2, s.111].

“TRT-Haber”in Azərbaycan üzrə müxbiri Fatih Avanosun xəbərinin sərlovhəsi “Ermənistan ibadət yerlərini də hədəfə alır” şəklində idi. Xəbərdə, eyni zamanda qeyd edilirdi ki, Ermənistan silahlı qüvvələri Qarabağda hərbi cinayət sayılan hücumlarını davam etdirir, onun qanunsuz hücumları sərhəd tanımır. Tez-tez yaşayış məntəqələrinə zərbələr endirən Ermənistan dini məbədləri də hədəfə alır. Hücumlarla bağlı Gəncə müftisi Hacı Tahir Abbasov və Gəncə Rus Pravoslav kilsəsinin nümayəndəsi “TRT-Haber”in Azərbaycan üzrə müxbiri vasitəsilə bu cinayətlərə görə beynəlxalq ictimaiyyəti reaksiya verməyə çağırıblar. Gəncə müftisi T.Abbasov Ermənistanın döyüşlərin gedişində dəfələrlə ibadət ocaqlarını hədəfə aldığını vurğulayıb. Gəncə Rus Pravoslav kilsəsinin nümayəndəsi Denis Stoqolov da ermənilərin hücumları zamanı məscidlərlə yanaşı, kilsələrin də zərər gördüyünü bildirib [9].

“Sabah” qəzetinin “Üç rayonda intensiv toqquşmalar” başlıqlı xəbərində Azərbaycan və Ermənistan silahlı qüvvələri arasında toqquşmaların Cəbrayıl, Füzuli və Ağdərə rayonları ətrafında getdiyi, Azərbaycan Ordusunun Ermənistan silahlı qüvvələrinə məxsus xeyli sayda zirehli texnikanı məhv etdiyi vurğulanırdı. Bildirilirdi ki, Ermənistan 300 kilometr məsafəyə vura bilən raketlərlə dinc əhaliyə hücumlarını davam etdirir [10].

“CNN-Türk” telekanalının müxbiri Fulya Öztürk müharibənin ilk günlərindən cəbhə bölgələrində oldu, informasiya müharibəsində Azərbaycana mühüm dəstək verdi. Gəncəyə atılan raket və bombaların törətdiyi faciələri ilk işıqlandıranlardan biri də məhz Fulya Öztürk oldu. O, canlı efirdə apardığı reportajında Gəncəyə raket hücumundan birində hadisəni belə təsvir edir: “İşğalçı Ermənistanın atdığı raket bir daha Gəncəni hədəfə alıb. 4 – 5 mərtəbəli bir bina yerlə-yeksan olub. Burada bir yaralı çıxarmağa çalışırlar. Baxın, bir nəfəri də sağ çıxara bildilər. Çox sayda yaralı var. Körpə bir uşağın cansız bədəninə toxundum. Qan içindəydi, əlini tutdum. O qədər ağır idi ki...”. Bundan sonra Fulya Öztürkü qəhər boğur, danışa bilmir [11].

“Habertürk” telekanalının xəbər departamentinin rəhbəri Çətinər Çətin də II Qarabağ müharibəsi dövründə mütəmadi olaraq canlı efirə çıxırdı. Gah Bakıdan, gah Gəncədən, gah da təmas xəttinə yaxın bölgələrdən reportajlar hazırlayıb, Azərbaycanın əldə etdiyi uğurları dünyaya çatdırırdı [12].

Müharibənin işıqlandırılmasında Azərbaycanda akkreditə olunmuş xarici jurnalistlər, təbii olaraq, təhlükə və çətinliklərlə də üzləşirdilər. Azərbaycan tərəfinin dəqiq və düşünülmüş şəkildə həyata keçirdiyi təhlükəsizlik tədbirləri nəticəsində 44 günlük müharibə dövründə digər savaşlardan fərqli olaraq, cəbhə xəttində jurnalistlərin həlak olmasının qarşısını almaq mümkün oldu. Buna baxmayaraq, qarşı tərəfin heç bir humanitar qayda-qanunlara məhəl qoymaması bəzi hallarda nəinki mülki şəxslərə, jurnalistlərə də ciddi təhlükə yaradırdı. Məsələn, Türkiyənin rəsmi dövlət xəbər agentliyi “Anadolu”nun Azərbaycandakı təmsilçisi 27 sentyabr 2020-ci il tarixdə cəbhə bölgəsinə səfər edərək erməni hücumuna məruz qalmışdı.

44 günlük Vətən müharibəsi dövründə cəbhədən xəbərlər hazırlayan “TRT-Haber”in müxbiri Fatih Avanos müharibə zamanı informasiya təhlükəsizliyi yanaşmalarını belə izah edir: “*Suriyada olduğu kimi, Azərbaycan – Ermənistan müharibəsi zamanı da sosial şəbəkələrdə tez-tez dezinformasiya ilə rastlaşırdıq. Məsələn, 3 il əvvəl çəkilmiş görüntülər “Ağdamda Azərbaycan əsgərləri” adı altında yeni kimi təqdim edildi. Bu görüntülərin yeni deyil, köhnə olduğunu müəyyən etdik. Sırf belə dezinformasiya olduğu üçün sosial mediada paylaşımlara tam biganə qalmadıq*”. F.Avanos yeni mobil rabitə texnologiyaları sayəsində müharibə boyu xəbərlərin vizuallaşdırılması, təşkili və ötürülməsi zamanı çox rahat işləmək imkanı əldə etdiklərini isə belə izah edir: “*İndi müxbir təkcə xəbər verə bilər. Mən bunu Azərbaycan – Ermənistan müharibəsi zamanı etmişəm. Müharibənin ilk günlərində Türkiyədən dəstək üçün yeni komanda göndərilənə qədər hücumların baş verdiyi bölgəyə “ağıllı telefon”la daxil olub canlı yayımlar edirdim. İnkişaf etməkdə olan yeni tətbiqlərlə canlı yayımların daha asan ola biləcəyini gördük*” [13, s.68].

Müharibə boyu, xüsusilə sosial media platformalarında eksklüziv xəbərləri ilə seçilən “Diriliş Posta” qəzetinin Qafqaz üzrə müxbiri Ceyhun Aşirov Qarabağ bölgəsində informasiya təhlükəsizliyi (intensiv kəşfiyyat fəaliyyəti və s.) səbəbindən əsas xəbərləri Müdafiə Nazirliyinin gündəlik informasiya paylaşımından aldığı bildirərək, izah edir ki, münaqişə bölgələrində baş verən hadisələrlə bağlı institusional xəbər mənbələri önə çıxsada, xəbər istehsalında regiondakı yerli mənbələr mühüm rol oynayır. Türkiyənin “Haber-Türk” televiziya kanalının müxbiri Fevzi Çakır da xəbər istehsalı prosesində informasiya mənbələrinin rolundan bəhs edərək, qarşı tərəfin (Ermənistan) nisbətən amansız, əvvəlki müharibələrdə mülki və hərbiçilərə fərq qoymadan jurnalistləri hədəf alan silahlı qüvvələrə malik olduğunu nəzərə almağın vacibliyini qeyd edir [13, s.62-63].

II Qarabağ müharibəsinin gedişində döyüş meydanında uduzan Ermənistanın cəbhə bölgəsindən çox-çox uzaqda yerləşən yaşayış məntəqələrimizi bombardmana məruz qoyması bütün dünya mediası, o cümlədən Türkiyə mediasının da diqqətindən yayınmayıb. Ermənistanın mülki əhaliyə qarşı törətdiyi cinayətlərə Türkiyə mediasının birmənalı reaksiyası təcavüzkarın ifşa olunmasında mühüm rol oynayıb.

Türkiyə mediasının 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın qələbəsinə münasibəti

Ermənistanın kapitulyasiya aktını imzalamağa məcbur qalmasını, on minlərlə azərbaycanlının Azərbaycan və Türkiyə bayraqları ilə küçə və meydanlara axışmasını, Şanlı Qələbəmizdən sonra bəzi Qərb ölkələrinin Azərbaycana qarşı məkrli siyasətini də Türkiyənin əksər media qurumları əsas xəbər kimi işıqlandırdı.

Məsələn, “Sabah” qəzetinin 9 noyabr 2020-ci il tarixli “Qarabağın qəlbi Şuşa azaddır” başlıqlı xəbərində “Azərbaycan Ordusunun şanlı qələbəsi. “Qarabağın incisi” Şuşa 28 ildən sonra erməni işğalından azad edildi. Bütün ölkə bayram edir” ifadələri yer alıb. Xəbərin davamında Azərbaycan Ordusunun Qarabağın siyasi, mədəni və tarixi baxımdan ən strateji məntəqəsi olan Şuşa şəhərinin azad etməsindən sonra Azərbaycanda minlərlə insanın tarixi qələbəni qeyd etmək üçün Azərbaycan və Türkiyə bayraqları ilə küçələrə axışması vurğulanıb [2, s.112]. “Anadolu” xəbər agentliyi də noyabrın 11-də xalqımızın Qələbə sevinci ilə küçələrə axışmasından, insanların 30 illik həsrətin sona çatmasını bayram kimi qeyd etməsindən geniş material hazırladı [1, s.51].

Media orqanı Şuşanın azad edilməsi ilə bağlı dövlət başçısının xalqa müraciətinə də münasibət göstərib: “Hərbi geyimdə sevindirici xəbəri açıqlayan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Noyabrın 8-i tariximizə Qələbə günü kimi yazılıb. Bizim üçün xüsusi yeri olan Şuşada azan səsi 28 ildən sonra səslənəcək. Biz Xocalı qətliamının qisasını aldıq”, – deyib. Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın tarixi qələbə ilə bağlı fikirlərinə də yer verən qəzet, “Səbirli idilər və qələbə qazandılar” başlıqlı xəbərində R.T.Ərdoğanın azərbaycanlıları Şuşa zəfəri münasibətilə təbrik etməsinə toxunub: “*Qardaşlarımızın sevinci bizim də sevincimizdir*”. Qəzetin 11 noyabr 2020-ci il tarixli sayında “İki dövlət, bir qələbə” başlığı ilə Azərbaycan – Ermənistan müharibəsinin nəticələrini manşet səhifəsinə çıxarmışdı. Xəbərin mətnində Azərbaycan – Türkiyə birliyinin, dostluğunun daimiliyi, Azərbaycanın Ermənistanın 27 illik Qarabağ işğalına son qoyduğu, tarixi qələbənin ölkədə “İki dövlət, bir millət” şüarları ilə qeyd edildiyi vurğulanırdı [2, s.112].

“Cümhuriyyət” qəzeti 9 noyabr 2020-ci il tarixdə dərc olunan “Şuşa azad edildi!” sərlövhəli xəbərində Azərbaycan Ordusunun Dağlıq Qarabağın bütün yollarının kəşidiyi Şuşa şəhərini erməni işğalından azad etdiyi və xəbərin açıqlanmasından sonra bu tarixi hərbi uğurun Bakıda şadlıqla qeyd edildiyi yazılmışdı. Qəzet Şuşanın işğaldan azad edilməsi ilə bağlı gedən əməliyyatlardan xəbər verir, müharibənin Azərbaycanın xeyrinə başa çata biləcəyini, Azərbaycanın müharibədə üstün olduğunu oxucularına çatdırırdı [14]. 2020-ci il noyabrın 11-də “İki ölkənin qələbəsi” başlığı ilə çap olunan materialda Azərbaycan – Ermənistan müharibəsinin nəticəsi oxuculara təqdim edilirdi. Qələbə ilə bağlı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin “Düşməni torpaqlarımızdan qovduq, diz çökdürdük” ifadəsi yer alırdı. “Onları diz çökdürdük” açıqlaması ilə qəzet “Azərbaycan qüdrətli ordusu ilə Ermənistan üzərindəki üstünlüyünü nümayiş etdirdi” fikrinə yer verərək, Azərbaycanda bayram ab-havasının olduğunu, şənliklərin Azərbaycan və Türkiyə bayraqları ilə keçirildiyi bildirilir və burada Azərbaycan və Türkiyənin birliyi vurğulanırdı [2, s.104].

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Ordusunun Qarabağın strateji və tarixi baxımdan mühüm önəm daşıyan Şuşa şəhərini azad etməsi və II Qarabağ müharibəsinin Azərbaycanın qələbəsi ilə başa çatması Türkiyə mediasında olduqca müsbət qarşılanmış, həmin tarixi zəfəri qeyd etmək üçün soydaşlarımızın Azərbaycan və Türkiyə bayraqları ilə küçələrə axışması xüsusi olaraq dəfələrlə xəbərlərin əsas mövzusu olmuşdur.

Postmüharibə dövründə aparılan antiterror əməliyyatları Türkiyə mediasında

Məlum olduğu kimi, 10 noyabr 2020-ci ildə imzalanmış Üçtərəfli Bəyanatın müvafiq maddələrinə zidd olaraq Qarabağdakı separatçı qruplaşmaların hərbi sursat inventarında hava hücumundan müdafiə sistemlərindən tutmuş zirehli texnika və tanklara kimi ağır silahların olması və onların terror fəaliyyətində istifadə edilməsi Azərbaycanı həm daxili, həm də beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində suveren hüquqlarından istifadə etməyə məcbur etdi. Bu baxımdan, Azərbaycanın qondarma strukturlara qarşı başladığı antiterror əməliyyatı zəruri, əsaslandırılmış və məcburi dövlət siyasətinə çevrildi. Beynəlxalq hüququn təmin etdiyi hüquqi baza çərçivəsində həyata keçirilən bu əməliyyat uğurla başa çatdırılaraq, bölgədəki qanunsuz silahlı birləşmələr zərərsizləşdirildi. Əməliyyat Azərbaycanın suveren hüquqlarının bərqərar olmasında, iqtisadi, mədəni və sosial transformasiyanın təmin edilməsində mühüm addım oldu.

Azərbaycanın regionda uzun illərdir davam edən gərginliyə son qoymaq, sülhün, sabitliyin, dövlətin suveren hüquqlarının bərqərar olması məqsədilə lokal xarakterli antiterror əməliyyatına başlaması və uğurla başa çatdırılmasına, habelə sonrakı hadisələrə də Türkiyə mediası ciddi diqqət yetirmiş, bu məsələ bəzi tədqiqatçıların araşdırma mövzusunda belə çevrilmişdi.

“Anadolu” xəbər agentliyi 2023-cü ilin 19 sentyabrında başlanan lokal xarakterli antiterror tədbirləri barədə həmin günlərdə çoxsaylı xəbərlər yaymışdı. Onların arasında Azərbaycanın Ermənistan silahlı bölmələrinin və qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin, həmçinin qanunsuz fəaliyyət göstərən rejimə daxil olan qurumların ləğv edilməsi ilə bağlı tələblər, antiterror tədbirlərinin başlanması və 1 sutka ərzində aparılan uğurlu hərbi əməliyyatlar nəticəsində terrorçu rejimin təslim olması, qanunsuz rejimin buraxıldığını elan etməsi, Vətən müharibəsindən sonra Qarabağa gələrək pozuculuq fəaliyyəti ilə seçilən Ruben Vardanyanın ələ keçirilməsi və digər xəbərlər yer almışdı [15].

Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyinə istinadən “Anadolu” agentliyinin yaydığı növbəti xəbərdə 2023-cü ilin sentyabr ayına qədər Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində Azərbaycan Ordusunun mövqelərini sistemli şəkildə atəşə tutması, minabasdırma işlərini intensiv davam etdirməsi, möhkəmləndirmə işləri aparması gərginliyi artıran səbəblər kimi qeyd olunurdu. Regionda və Ermənistanda olan destruktiv qüvvələrin Qarabağ ermənilərinin Azərbaycana inteqrasiyasına maneələr yaratmasının regionda gərginliyi artırmasından, Şuşada Ermənistan silahlı qüvvələrinin hücumu nəticəsində 1 mülki şəxsin həlak olmasından, Ermənistan silahlı qüvvələrinin Qarabağda basdırdığı minaların partlaması nəticəsində 4 Azərbaycan polisinin şəhid olmasından bəhs edən xəbərlərdə son nəticədə Azərbaycanın Ermənistan qarşısında ordusunu Qarabağdan çıxarmağı və qondarma rejimin ləğvi tələbini qoyduğu vurğulanırdı. Məlumat verilirdi ki, erməni silahlı bölmələri şəxsi heyət, zirehli texnika, artilleriya və digər silahlarla mövqelərini möhkəmləndirib, bölmələrini yüksək döyüş hazırlığı səviyyəsinə çatdırıb, Azərbaycan Ordusuna qarşı kəşfiyyat fəaliyyətini genişləndirib, minalardan təmizlənmiş ərazilərə yeni minaların qoyulması kimi tədbirlər həyata keçirib. Açıqlamada Ermənistan silahlı qüvvələrinin Xocavənd rayonundan keçən Əhmədbəyli – Füzuli – Şuşa avtomobil yolunda yerləşdirdiyi minaların partlaması nəticəsində mülki əhalinin və polis əməkdaşlarının həlak olduğu xatırladılıb.

“Amerikanın səsi” radiosunun “Türkcə xidmət”i xarici dövlətin media qurumunun təmsilçiliyi olsa da, lokal xarakterli antiterror tədbirləri barədə obyektiv məlumat yayması ilə seçilib: “Qarabağda antiterror tədbirlərinin uğurla başa çatması ilə Azərbaycan öz suverenliyini tam bərpa edib. Regionda daimi və davamlı sülhün bərqərar olması istiqamətində mühüm addımlar atılıb. Qarabağın tamamilə Azərbaycanın nəzarətinə keçməsi sülh yolunda maneələri aradan qaldırmaqla yanaşı, diplomatik, iqtisadi və ticarət sahələrində əməkdaşlıq vasitəsilə Qafqazın inkişafına ciddi töhfələr verəcək. Yaranmış

yeni qüvvələr balansı həm bütövlükdə Qafqazda, həm də xüsusilə Qarabağda sülhün bərqərar olması üçün kritik addım kimi qiymətləndirilməlidir. Bölgədə qeyri-qanuni rejimin ləğvi etnik ermənilərin problemlərinin həlli üçün mühüm zəmin yaradıb. Sözügedən əməliyyatı Cənubi Qafqazın siyasi xəritəsində transformativ və hərtərəfli dəyişiklik kimi qiymətləndirmək olar” [16].

Antiterror əməliyyatları ilə bağlı türkiyəli araşdırmaçı Qəmzə İməninin tədqiqat işində Ermənistanın bu regionda ədalətsiz müharibə aparması, hüquqi çaşqınlıq və humanitar böhran yaratmaq cəhdləri tarixi-hüquqi kontekstdə hərtərəfli təhlil edilib. Bu baxımdan, Azərbaycanın suveren hüquqlarını pozan qanunsuz erməni rejiminin fəaliyyəti ətraflı araşdırılıb. Bölgədəki mövcud qeyri-qanuni vəziyyətə son qoymaq üçün həyata keçirilən antiterror əməliyyatı həm hüquqi bazası, həm də həyata keçirilmə üsulları baxımından ətraflı qiymətləndirilib. Eyni zamanda bu müdaxilənin təkcə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunması məqsədilə deyil, həm də regional sülh və təhlükəsizliyin davamlılığı naminə atılan qanuni və strateji addım olduğu nümayiş etdirilib [17, s.195].

Türkiyənin ictimai televiziya qurumu olan TRT-nin türk dövlətləri üzrə yayım həyata keçirən “TRT-Avaz”ın saytında yer alan xəbərdə erməni təbliğatına qarşı aşağıdakı məzmununda fikirlərə yer verilirdi: “Ermənilər əməliyyatın başlaması ilə Qarabağı tərk etməyə başlayıblar. Köçün məcburi olması ilə bağlı bəzi iddialar olsa da, bunu təsdiq edən heç bir dəlil və sübut yoxdur” [18].

“Amerikanın səsi” radiosunun “Türkcə xidmət”i növbəti buraxılışlarında Azərbaycan Ordusunun lokal xarakterli antiterror tədbirinin nəticəsinə diqqət yetirib: “2023-cü il oktyabrın 4-də Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Xankəndiyə daxil olmasından sonra ölkənin suverenliyinin qəti şəkildə təmin olunmasına və qanunsuz fəaliyyət göstərən erməni silahlı birləşmələrinin bu strateji məntəqəyə nəzarəti tamamilə itirməsinə səbəb oldu” [19].

“Haber-Turk” kanalı da antiterror tədbirlərindən sonra baş verənlərə diqqət ayırmışdı: “2023-cü il oktyabrın 5-də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev prezidentliyinin 20-ci ildönümü münasibətilə verdiyi mühüm bəyanatda Xankəndi şəhərinin mərkəzində Azərbaycan bayrağının qaldırıldığını açıqlayıb. Bu, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi istiqamətində atdığı qətiyyətli addım kimi qiymətləndirilməkdədir. Beləliklə, ərazi bütövlüyünün və dövlət suverenliyinin tam möhkəmlənməsi prosesi rəsmi şəkildə ictimaiyyətə bəyan edildi [20]. Bundan əlavə, Qarabağda antiterror əməliyyatı uğurla başa çatdıqdan sonra hər il sentyabrın 20-nin Dövlət Suverenliyi Günü kimi qeyd olunması qərara alındı [21].

Ermənistan və Azərbaycan arasında müharibəyə səbəb olan, Azərbaycanın suveren hüquqlarına məhəl qoymayan və regional sabitliyə təhlükə yaradan problem 2023-cü ilin sentyabrında Azərbaycan Ordusunun həyata keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirinin uğurla başa çatması ilə həll olundu. Şübhəsiz, problemin kökündə regionun tarixi və demoqrafik strukturunda baş verən dərin dəyişikliklər dayanır. İşğalçı mövqe nümayiş etdirərək beynəlxalq hüququn fundamental prinsiplərini pozan Ermənistanın yeni hərbi-siyasi təcavüzü regionda gərginliyi daha da artırmaqla yanaşı, bir milyondan çox Azərbaycan türkünün öz yurd-yuvasından didərgin düşməsinə səbəb olmuşdu. Bu humanitar böhran Azərbaycan üçün həm faciəvi itkiyə səbəb olmuş, həm də beynəlxalq platformalarda həll edilməli olan ən mühüm problemlərdən birinə çevrilmişdi. ATƏT kimi beynəlxalq təşkilatın səyləri problemin həllini təmin edə bilmədi. 2020-ci ildə baş verən və II Qarabağ müharibəsi kimi tarixə düşən hadisələr Azərbaycan üçün dönüş nöqtəsi oldu [17, s.220].

Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində 2023-cü ilə kimi fəaliyyət göstərən qanunsuz erməni birləşmələrinin mövcudluğuna və bu qrupların həyata keçirdiyi təxribat xarakterli hərəkətlərə qarşı bir sıra qətiyyətli addımlar (2021-ci ilin aprelində “Qisas” əməliyyatı, 2022-ci ilin avqustunda aparılan antiterror əməliyyatı, 2022-ci ilin 12 – 14 sentyabrında Azərbaycan – Ermənistan sərhədində ikigünlük müharibə) atsa da, qarşı tərəf bundan nəticə çıxarıb geri çəkilmədi. Qarabağda qeyri-qanuni fəaliyyət göstərən erməni silahlı dəstələrinin tərk-silah edilməsi, qeyri-qanuni erməni strukturlarının ləğvi, bölgənin terrorçu ünsürlərdən təmizlənməsi, regiondakı hərbi və mülki strukturların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından 2023-cü ilin 19 – 20 sentyabrında həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbiri mühüm hadisə kimi yüksək qiymətləndirilir.

Nəticə

Beləliklə, 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın Azərbaycana hücumları iki ölkə arasında genişmiqyaslı münaqişəyə gətirib çıxardı və cavab tədbiri kimi Azərbaycan Ordusunun apardığı uğurlu əməliyyatlar regionun gələcəyini müəyyən edən mühüm nəticələrə yol açdı. Birincisi, Azərbaycan tərəfi müharibədə işğal olunan torpaqları düşməndən təmizləməklə öz hərbi-siyasi qüdrətini nümayiş etdirdi. İkincisi, Şuşanın azad edilməsindən dərhal sonra Ermənistan məğlubiyyətini etiraf etmək məcburiyyətində qaldı və 44 günlük müharibə Azərbaycanın tarixi qələbəsi ilə başa çatdı. II Qarabağ müharibəsi ilk gündən sonuncu ana qədər dünya mətbuatı tərəfindən yaxından izlənilib. Bu baxımdan, araşdırmalardan da görünür ki, Vətən müharibəsi ilə bağlı xəbərlər Türkiyə mətbuatının zirvəsində olub.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Türkiyə mediasının həm Azərbaycanda olan təmsilçiləri, həm də ölkəmizə müvəqqəti ezam olunmuş müharibə jurnalistikası sahəsində püxtələşmiş müxbirləri və reportyorları informasiya cəbhəsində çox ağır və məsuliyyətli, habelə xarici media qurumlarının diqqətini Azərbaycana yönəltmək baxımından böyük iş görə bildilər.

Türkiyə mediası Qarabağın azad edilməsi uğrunda müharibənin növbəti erməni təxribatına cavab olaraq Azərbaycan Ordusunun əks-hücumu sonrasında alovlandığı barədə həqiqəti bütün dünyaya yaydı. Bu obyektiv qiymətləndirmə saxta və çaşdırıcı xəbərlər yaymaqla beynəlxalq ictimaiyyətdə yanlış rəy yaratmağa çalışan erməni təbliğatını uğursuzluğa düşürmək işində mühüm rol oynadı. Təcavüzkar Ermənistanın Vətən müharibəsinin gedişində beynəlxalq hüquq normalarını pozaraq Azərbaycan ərazisində dinc əhaliyə və mülki infrastruktura ziyan vurmağı, ermənilərin törətdiyi əməllərin beynəlxalq hərbi cinayət hesab olunduğu vurğulanan xəbərlərdə Türkiyə mediası İkinci Qarabağ müharibəsində ağır məğlubiyyətlə üzləşən Ermənistanın düşdüyü vəziyyətin acınacaqlı olduğunu nümayiş etdirdi.

Beləliklə, fərqli ideoloji xəttə xidmət edən media orqanlarından tutmuş, hətta xarici ölkələrdəki media qurumlarının yerli təmsilçiliklərinə (xidmətlərinə) qədər Türkiyə KİV İkinci Qarabağ müharibəsində Azərbaycanın haqlı olaraq, özünün işğal olunmuş ərazilərində hərbi əməliyyatlar apardığını nəinki ölkə ictimaiyyətinə, bütün dünyaya yaymaqla mühüm iş görmüşdür. 2020 – 2023-cü illəri əhatə edən dövrdə Türkiyə mediasının Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin edilməsinin müdafiəsi istiqamətində geniş fəaliyyətinin tədqiqat obyektinə çevrilməsi isə xüsusi önəm kəsb edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Vətən müharibəsi yerli və xarici mediada. BDU-nun nəşri (Layihənin ideya müəllifi və rəhbəri: Elçin Babayev. İşçi qrupunun üzvləri: Ə.Ağamirzəyev, V. Əliyev, S.Əliyeva və d.). – Bakı: BDU, – 2021, 86 səh.
2. Soğancıoğlu, Ş. İkinci Karabağ Savaşıның Türk Basınına Yansımaları // Avrasya İncelemeleri Dergisi-Journal of Eurasian Inquiries, – 2022. c. 11., № 1, – s. 89-120.
3. Zafere Kadar Azərbaycan'ın Yanındayız: [Elektron resurs] / – Ekim 6, 2020.
URL: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/10/06/zafere-kadar-azerbaycanin-yanindayiz>
4. Rusya'yı Savaşa Çekme Peşinde: [Elektron resurs] / – Ekim 6, 2020.
URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2783354>
5. Karabağ'da PKK'li Teroristlere Azerbaycan Uniformasi Giydirildi: [Elektron resurs] / – Ekim 26, 2020.
URL: <https://www.haberturk.com/pkk-li-teroristlere-azerbaycan-uniformasi-giydirildi-2848162>
6. Haydut Devlet Karabağ'ı Terk Et: [Elektron resurs] / – Ekim 1, 2020.
URL: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-ermenistan-yonetimini-turkiye-yefitira-atma-gayreti-de-kurtaramayacak/1992017>
7. Azerbaycan Adım Adım Zafere: [Elektron resurs] / – Ekim 5, 2020.
URL: <https://www.sabah.com.tr/haberleri/5-ekim-2020-pazartesi>
8. İnsani Ateşkeste Siviller Vuruldu: [Elektron resurs] / – Ekim 12, 2020.

- URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3415874>
9. Ermenistan ibadethaneleri de hedef alıyor: [Elektron resurs] / – Ekim 16, 2020.
- URL: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ermenistan-ibadethaneleri-de-hedef-aliyor-523852.html>
10. Karabağ'da 27 Yıl Sonra Ezan Sesi: [Elektron resurs] / – Ekim 19, 2020.
- URL: <https://www.dha.com.tr/dunya/daglik-karabagda-27-yil-sonra-ezan-sesi-1793449>
11. Fulya Öztürk Gence Saldırısı. 40 saniye. [Elektron resurs] / Ekim 17 2020.
- URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-UWqjsQOPbo>
12. Azerbaycan Karabağ hattında çatışmalar devam ediyor: [Elektron resurs] / Eylül 29 2020.
- URL: https://x.com/cetiner_cetin/status/1310886990683009025
13. Kurbanı, G. Savaş haberciliğinde değişen roller: 2. Karabağ savaşı örneği // Ata İletişim Dergisi, – 2021. № 21, – s. 53-71.
14. Şuşa Kurtarıldı: [Elektron resurs] / – Kasım 09, 2020.
- URL: <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/katalog/192/2020/11/9/1>
15. Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde işgal rejimi kuran sözde Ermeni yönetimi kendini feshetti: [Elektron resurs] / – Eylül 28, 2023. URL: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-karabag-bolgesinde-iskal-rejimi-kuran-sozde-ermeni-yonetimi-kendini-feshetti/3002739>
16. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'den Karabağ Ermenileri ve Ermenistan'a işbirliği ve barış mesajı: [Elektron resurs] / – Eylül 20, 2023. URL: <https://www.voaturkce.com/a/azerbaycan-cumhurbaskani-aliev-den-karabag-ermenileri-ve-ermenistan-a-ismirligi-ve-baris-mesaji/7276553.html> (<https://web.archive.org/web/20231016122758/>)
17. İme, G. Azerbaycanın Yukarı Karabağ'da gerçekleştirdiği anti-terör operasyonu üzerine bazı düşünceler (19 – 20 eylül 2023) // Genel Türk Tarihi Araştırma Dergisi, – 2025. cilt 7, № 13, – s.195-230.
18. Karabağ'da Yasa Dışı Sözde Ermeni Rejimin Simgesel Yapıları Kaldırılıyor: [Elektron resurs] / – Eylül 22, 2023. URL: <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/karabagdayasa-disi-sozde-ermeni-rejimin-simgesel-yapilari-kaldiriliyor/650d6863504258f6c55e9b58>
19. Yukarı Karabağ'da Etnik Ermeniler Ateşkesi Ve Silahsızlanmayı Kabul Etti: [Elektron resurs] / – Eylül 20, 2023.
URL: <https://www.voaturkce.com/a/daglik-karabagda-etnik-ermeniler-ateskesi-vesilahsizlanmayikabul-etti/7275930> (<https://web.archive.org/web/20231016122759/>)
20. Cumhurbaşkanı Aliyev, Hankendi ve Hocalı'da Azerbaycan Bayrağını Göndere Çekti: [Elektron resurs] / – Ekim 15, 2023. URL: <https://www.haberturk.com/azerbaycan-cumhurbaskani-aliev-hankendi-ve-hocali-da-azerbaycan-bayragini-gondere-cekti-3629654>
- 20 Eylül Azerbaycan'da Devlet Egemenlik Günü Olarak Kabul Edildi: [Elektron resurs] / – Eylül 19, 2024. URL: <https://www.qha.com.tr/turk-dunyasi/20-eylul-azerbaycan-dadevlet-egemenlik-gunu-olarak-kabul-edildi-494920>

Аннотация

Вторая Карабахская война и антитеррористические операции в турецких СМИ Гашгай Рамазанов

В статье подробно рассматривается отношение турецких СМИ ко Второй Карабахской войне, а также к антитеррористическим операциям, проведенным в послевоенный период, включая локальные антитеррористические мероприятия, проведенные в сентябре 2023 года, и поддержка, оказанная ими Азербайджану в информационной войне. В ходе исследования были изучены содержание, масштабы влияния и значимость новостей, статей, интервью, репортажей, комментариев, аналитических статей, опубликованных в прессе братской страны, а также информации на телеканалах и в других средствах массовой информации о борьбе Азербайджана за обеспечение своей территориальной целостности. В ходе расследования было установлено,

что в течение 44 дней как представители турецких СМИ, аккредитованные в Азербайджане, так и сотрудники в Турции и других зарубежных странах не только наблюдали за ходом войны, но и открыто выражали свое отношение, узнавали позиции по конфликту и даже подготовили и опубликовали сотни материалов, представляющих собой экскурс в недавнюю историю. В исследовании была предпринята попытка описать общую картину, охватив основные моменты этой деятельности. Исходя из этого контекста, в статье анализируется общий подход турецких СМИ к преступлениям, совершенным армянскими вооруженными силами против мирного населения Азербайджана с начала Второй Карабахской войны, а также к исторической победе Азербайджана в Отечественной войне и локальным антитеррористическим мероприятиям, проведенным азербайджанской армией в сентябре 2023 года с целью полного обеспечения суверенитета и территориальной целостности нашего государства.

В конце исследования был сделан вывод о том, что медиаорганизации, выступающие в иной идеологической линии, даже медиаорганизации, действующие как филиалы (службы) иностранных СМИ в Турции, а также их представители в большинстве случаев проделали важную работу, донося не только до общественности страны, но и всего мира информацию о том, что Азербайджан правомерно вел военные действия на своих оккупированных территориях с целью обеспечения своей территориальной целостности в годы Отечественной войны.

Ключевые слова: антитеррористические меры, информационная война, гуманитарное прекращение огня, военная операция, незаконный режим, незаконные вооруженные формирования, медиаорганизации

Abstract

The Second Karabakh war and anti-terrorist operations in the Turkish media Gashgay Ramazanov

The article examines in detail the attitude of the Turkish media towards the Second Karabakh War, as well as the anti-terrorist operations carried out in the post-war period, including local anti-terrorist measures carried out in September 2023, and the support they provided to Azerbaijan in the information war. The study examined the content, scale of influence and significance of news, articles, interviews, reports, comments, analytical articles published in the press of the fraternal country, as well as information on TV channels and other media about Azerbaijan's struggle to ensure its territorial integrity. The investigation found that for 44 days, both representatives of the Turkish media accredited in Azerbaijan and employees in Turkey and other foreign countries not only observed the course of the war, but also openly expressed their attitudes, learned positions on the conflict, and even prepared and published hundreds of materials representing an excursion into recent history. The study attempted to describe the overall picture, covering the main points of this activity. Based on this context, the article analyzes the general approach of the Turkish media to the crimes committed by the Armenian armed forces against the civilian population since the beginning of the Second Karabakh War, as well as to the historic victory of Azerbaijan in the Patriotic War and the local anti-terrorist measures carried out by the Azerbaijani army in September 2023 in order to fully ensure the sovereignty and territorial integrity.

At the end of the study, it was concluded that media organizations that act in a different ideological line, even media organizations that act as branches (services) of foreign media in Turkey, as well as their representatives, in most cases, have done important work, conveying information not only to the public of the country, but also to the whole world that Azerbaijan lawfully conducted military operations in its occupied territories in order to ensure its territorial integrity during the Patriotic War.

Keywords: anti-terrorist measures, information war, humanitarian ceasefire, military operation, illegal regime, illegal armed groups, media organizations

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 02.04.2025

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 03.04.2025

Çapa qəbul edilmişdir: 06.04.2025